

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/05/albert-b-gabor-„kulonos-sulyt-helyezek“-domanovszky-sandor-felterjesztese-klebelsberg-kunonak-a-magyar-torteneti-tankonyvek-szellemerol-szerkesztendo-memorandum-targyaban/>

Albert B. Gábor

„Különös sulyt helyezek”

(Domanovszky Sándor felterjesztése Klebelsberg Kunónak a magyar történeti tankönyvek szelleméről szerkesztendő memorandum tárgyában)

A tankönyvrevízió kérdésével – főként a húszas évek végétől – behatóan foglalkoztak a *Történettudomány Nemzetközi Bizottsága* (*Comité International des Sciences Historiques = CISH*) által rendezett történészkonferenciák, melynek eseményeiről a kultusztárának *Domanovszky Sándor* készített jelentéseket. Az alábbiakban egy – a két világháború közötti nemzetközi tankönyvrevíziós mozgalom hazai vonatkozásainak feltárásához hasznos, e kutatások számára kevésbé ismert – 1928. október 31-i keltezésű *Domanovszky* felterjesztést mutatunk be, melyet a szerző a magyar történeti tankönyvek szelleméről szerkesztendő memorandum tárgyában írt *Klebelsberg Kunónak*. A levél tárgya az *1928-as oslói történésztalálkozó* epizódjához kapcsolódik: konkrétan a konferencián ajándékként kiosztott kétkötetes munkához, melyben egy szlovák tanár magyar történelem tankönyvekről írt kritikája is olvasható volt. *Domanovszky* felterjesztése nem más, mint a neves történésznek egy válaszmemorandum elkészítésére irányuló javaslata. Az október 31-i levél másolatát elemző gondolataink után közöljük.

Az *1928. október 31-én* kelt, eredeti *Domanovszky* aláírással ellátott levél¹ számos ponton utal, így emlékeztetőül szolgál a történésznek egy korábbi, *1928. október 4-én* kelt, ugyancsak a kultusztárca számára e tárgyban írt levelére². A levél eredetiség-kritérium szerinti forrásérték-vizsgálata³ annak a kérdésnek a megválaszolását igényli: vajon a hazai tankönyvrevíziós kutatások szempontjából autentikus forrásnak tekintendő-e a levél, továbbá a nemzetközi tankönyvrevíziós szakmunkák a hazai tankönyvügy tárgyalásakor felhasználhatták-e a hagyatékban

Albert B. Gábor: „Különös súlyt helyezek” (Domanovszky Sándor felterjesztése Klebelsberg Kunónak a magyar történeti tankönyvek szelleméről szerkesztendő memorandum tárgyában)

fellelhető levele(ke)t. Egyáltalán milyen mélységben használtak magyar forrásokat a témával foglalkozó nemzetközi szakmunkák? Mivel a *Domanovszky*-hagyaték csak 1976-ban került az *MTA Könyvtár Kézirattárának* állományába, kicsi a valószínűsége annak, hogy a hagyaték bármely iratanyagát, benne az érintett levelet korábbi nemzetközi kiadványok felhasználhatták volna. Ez persze nem jelenti azt, hogy a nemzetközi szakirodalom hazai vonatkozásainak történeti feldolgozását el lehetne hagyni! A nemzetközi tankönyvrevíziós mozgalom historiográfiai alapjának tekintő *UNESCO* kiadványok⁴ közül az 1949-es, továbbá egy olasz nyelven megjelent 1951-es munka első gyorsértékelése viszont azt vetíti előre, hogy ezek csupán egy magyar nyelvű szakmunkára hivatkoznak előszeretettel: *Olay Ferencnek*, a *VKM* egykori osztálytanácsosának egy 1933-as magyar nyelvű kiadványára⁵.

Az 1928. október 31-i levél tartalmi kibontása a neveléstörténeten belül a két világháború közötti magyar tankönyvrevízióval kapcsolatos hazai szakmunkák⁶ kiegészítésén túl a történelem tantárgytörténeti kutatások pótlásához is új adatfeltárással szolgál.

A *VI. Nemzetközi Történettudományi Kongresszust 1928. augusztus 14. és 19. között* rendezték meg a norvég fővárosban. A levél október 31-i keltezésű, és annak ellenére, hogy az esemény szemtanújának, *Domanovszkynak* saját kézjegye szerepel rajta, így eredetiségéhez nem fér kétség, mégis vitatható annak primér jellege, hiszen az oslói találkozó és a beszámoló lejegyzése közötti időtávolság (több mint két hónap) magában hordozza a felejtés, akár az események nem pontos interpretálásának a lehetőségét is.

A visszaemlékezés hitelesség-vizsgálata több kérdés megválaszolását is szükségessé teszi:

1. Eljutott-e a címzetthez a levél?
2. Amennyiben igen, milyen gesztust váltott ki *Klebelsberg*ből a levél tartalma?
3. A tankönyvügy, a tankönyvrevízió szempontjából milyen kompetenciákkal rendelkezett *Domanovszky*?
4. A szerző pontosan interpretálta-e a korabeli eseményeket, vagy önhibáján kívül tévedhetett-e?

Az október 31-i levél címdoldalának széljegyén egy eredeti *Klebelsberg* monogram, dátum és egy sokatmondó „*Nagy súlyt helyezek*” aláírás is fellelhető.

Albert B. Gábor: „Különös súlyt helyezek” (Domanovszky Sándor felterjesztése Klebelsberg Kunónak a magyar történeti tankönyvek szelleméről szerkesztendő memorandum tárgyában)

Azon túl, hogy az eredeti *Klebelsberg* kézírás bizonyítja azt, hogy e levél eljutott a címzetthez, a kultusztárca első emberéhez, a levél forrásértékének kellő súlyára is rávilágít, konkrétan arra, hogy a nemzetközi tankönyvrevízió hazai vonatkozásainak minden mozzanata, bármilyen – a hazai tankönyvügyet negatívan, vagy pozitívan befolyásoló kritika – erősen foglalkoztatta a *VKM*-et, és magát *Klebelsberg*et.

Az eredeti *Klebelsberg* kézírás mellett a levél második oldala újabb széljegyen lévő megjegyzéseket, konkrétan három nevet jelöl: *Pechány*, *Madzsar* és *Horváth* nevét. (Érdekesség, hogy e három széljegyen szereplő nevet nem *Klebelsberg* írta rá a levélre.) A három személy bemutatásához hívjuk segítségül az Új Magyar Életrajzi Lexikon vonatkozó szócikkeit!

Pechány Adolf (1859-1942) pedagógusként, íróként és publicistaként dolgozott, elemi iskolai földrajz tankönyvek szerzője (társszerző: Mártonfy Márton), 1920 után a Horthy-korszak hivatalos nemzetiségi politikájának képviselője⁷, a csehszlovák tankönyvek revíziójának beavatott szakértője volt. *Madzsar Imre* (1878-1946) a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Paedagogiai Társaság tagja, az Eötvös Kollégium szakvezető tanára, 1924 és 1935 között az Országos Közoktatási Tanács titkára és tankönyvügyi bizottságának ügyvezető alelnöke⁸, az 1924-es középiskolai történelem tanterv egyik előkészítője, a tárgyalások egyik meghatározó képviselője volt. A *Horváth* név minden bizonnyal *Horváth Jenő* (1881-1950) diplomáciatörténész nevére utal, a *Magyar Egyetemközi Iroda* igazgatójára, aki 1920 és 1933 között a *Magyar Külügyi Társaság* ügyvezető igazgatójaként, majd alelnökeként, a *Külügyi Szemle* alapító szerkesztőjeként, a magyar revíziós külpropaganda képviselőjeként tevékenykedett⁹. Arra nincs információnk, hogy e három személy nevét ki és milyen célból írhatta rá *Domanovszky* levelére. Mindhárman – láthatóan – a tankönyvügy kérdésében járatos, és/vagy a nemzetközi tankönyvrevízió hazai eseményeiben jelentős szerepet vállaló személyek voltak.

Az október 31-i levél hitelességvizsgálatának kritériumai között nézzük magának a szerzőnek a kompetenciáját! A neves szerző részt vett az 1924-es középiskolai történelemtanterv előkészítésében¹⁰, továbbá ő jegyezte a korszak egyik legpatinásabb kiadója, a *Királyi Magyar Egyetemi Nyomda* tankönyvsorozatait. A tankönyvek felmenő rendszerben 1926 és 1932 között láttak napvilágot, és e könyvek tartósságát mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy még a negyvenes években is a tankönyvpiac keresett terméke maradt a sorozat.

Albert B. Gábor: „Különös súlyt helyezek” (Domanovszky Sándor felterjesztése Klebelsberg Kunónak a magyar történeti tankönyvek szelleméről szerkesztendő memorandum tárgyában)

Domanovszky ismerte a nemzetközi tanterveket, tankönyveket, a nemzetközi tankönyvrevíziós mozgalom áramlatait. *Klebelsberg* elkötelezett híve, személyes jó barátja, tudománypolitikájának támogatója volt, munkavégzését a tudományos és egyetemi adminisztrációban betöltött funkciója által megkövetelt pontosság és egyfajta szigorú hivatali „aszketizmus” jellemezte. A *Klebelsberg*hez írt beszámolók következetes alapállást, lojalitást és mindenekelőtt őszinteséget tükröznek.

Az október 31-i levél több ponton utal *Domanovszky* korábbi, október 4-i beszámolójában leírtakra. A korábbi 14 oldalas beszámoló ugyanis részletesen kitér az oslói konferencia eseményeire, külön boncolgatva *František Loubal* szlovák tanár magyar tankönyvekre irányuló több mint tíz oldalas kritikáját, bemutatva a házigazda norvégok vendégszeretetét, valamint megemlítve *Domanovszky*nak az *Aftenposten* című norvég újságnak adott interjúját. E források egybevetése is az október 31-i levél tartalmi hitelességét erősíti.

Végül nézzük meg mit tartalmazott maga az október 31-i felterjesztés? Az október 31-i levélben *Domanovszky* hivatkozik az október 4-i jelentésére, konkrétan a kongresszuson a történeti oktatás kérdéseivel és a tankönyvüggyel foglalkozó 14. alosztály munkájára. A második levél is megemlíti a „*World alliance for promoting international friendship through the churches*” nevű szövetség által a „*Report on nationalism in history textbooks*” című kiadványát, melyben *Szelényi Ödön*nek a magyar tankönyvekről szóló írása mellett volt olvasható a szlovák tanár magyar tankönyvek elleni kritikája is. *Domanovszky* ismételten – utalva a korábbi, október 4-i beszámolójára – arra kéri *Klebelsberg*et, hogy *František Loubal* szlovák szerző vádjaival szemben egy memorandum megszerkesztésére adjon megbízást, a munkára pedig *Szelényi Ödönt*, vagy valamelyik fiatal historikust javasolja felkérni. *Domanovszky* biztos abban, hogy könnyű lesz cáfolni az állításokat, lévén többségében olyan tankönyvekre hivatkozott írásában a szlovák szerző, melyet már régen kivontak a forgalomból. *Domanovszky* fontosnak tartja azt is, hogy az elkészült memorandumot küldjék meg a „*World alliance for promoting international friendship through the churches*” szövetségnek, amelynek feladata lenne e beadvány sokszorosítása. *Domanovszky* kéri továbbá *Szelényi*nek 50 pengő tiszteletdíj kifizetését, valamint döntést arról, hogy felkérheti-e *Szelényit* a munkára.

Albert B. Gábor: „Különös súlyt helyezek” (Domanovszky Sándor felterjesztése Klebelsberg Kunónak a magyar történeti tankönyvek szelleméről szerkesztendő memorandum tárgyában)

Nagyméltóságú

Dr. gróf Klebelsberg Kunó
b.t.t. vallás- és közoktatásügyi
miniszter urnak.

B u d a p e s t .

St.
széleskörűen elfogadott

Albert B. Gábor

Domanovszky Sándor egyetemi ny. r.
tanár

felterjesztése

a magyar történeti tankönyvek
szelleméről szerkesztendő me-
morandum tárgyában.

Albert B. Gábor: „Különös súlyt helyezek” (Domanovszky Sándor felterjesztése Klebelsberg Kunónak a magyar történeti tankönyvek szelleméről szerkesztendő memorandum tárgyában)

224579/61

N a g y m é l t ó s á g u M i n i s z t e r Ú r !
K e g y e l m e s Ú r a m !

Folyó hó 4-ikén Nagyméltóságodnak jelentést tettem az augusztus havában Oslóban megtartott VI. nemzetközi történeti kongresszusról. E jelentés kapcsán kiterjeszkedtem arra is, hogy a kongresszus 14. alosztálya a történeti oktatás kérdésével foglalkozva, megvitatta, milyenszűnek kellene lenniök a tankönyveknek, hogy a népek egymásközi kibékülését szolgálják. Ugyanebben az alosztályban kiosztottak egy könyvet "Report on nationalism in history Textbooks", amely nem tartozott a kongresszus kiadványai közé, hanem amelyet a "World alliance for promoting international frienship through ~~the~~ churches" ajándékkaként osztottak szét. Ez volt az oka, hogy e munka egyes részeinek Magyarországra vonatkozó kedvezőtlen beállítását a kongresszuson nem lehetett szövéatenni. A Széleányi Odön szerkesztésében Magyarországról szóló rész teljes elismerésre méltó, de ezzel szemben F. Loubal érsekujvári gimnáziumi tanár irt egy ejelentést Csehszlovákiáról, amely a magyar tankönyvek elleni 10 nyomtatott oldalra terjedő kirohanással zárul. Loubal vádjaira annál könnyebb megfelelelni, mert az általa kifogásolt

Nagyméltóságú

Dr. gróf K l e b e l s b e r g K u n ó
b.t.t. vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak.

B u d a p e s t .

Albert B. Gábor: „Különös súlyt helyezek” (Domanovszky Sándor felterjesztése Klebelsberg Kunónak a magyar történeti tankönyvek szelleméről szerkesztendő memorandum tárgyában)

tankönyvek egy része /Komarik, Mangold, Varga/ már régen nem használatos, Takács György tankönyvét pedig maga a tankönyvügyi bizottság sem tartotta megfelelőnek.

Az itt emelt vádakkal szemben azonban, mint már jelentésemben kifejtettem, egy memorandumot kellene szerkeszteni a fentemlített szövetséghez, mint a sérelmes kiadvány kiadójához, kifejtve benne, hogy a magyar ~~tan~~könyvek ellen felhozott vádak nem helytállóak, sőt megfordítva a dolgot, kimutatni, hogy a csehszlovákiai tankönyvekben a magyar történelem és az elszakított részek története mily séreleemes módon tárgyalatik.

E memorandum megszerkesztésére legalkalmasabbnak tartanám dr. Szelényi Odont, aki az említett kiadvány magyar részét is írta, vagy, ha ehhez Nagyméltóságod nem járulna hozzá, valamely fiatalabb historikust, lehetőleg középiskolai tanárt, akinek e téren, a további eseményeket is figyelemmel kellene kísérnie, hogy ennek a kérdésnek specialistájává váljék.

Az így készült memorandumot meg kellene küldeni a "World alliance for promoting international friendship through the churches" szövetségnek, amelyet fel kellene kérni, hogy azt ugyanolyan módon sokszorosítsa és ossza szét, mint azt a később érkezett német jelentéssel történt. De be kellene mutatni a jövő év május elején összeülő nemzetközi tankönyvügyi bizottságban is. Minthogy erre az időre a tárgyat mindenestre nagyon alaposan elő kell készíteni, kérem Nagyméltóságodat, méltóztassék már most megbízást adni a memorandum szerkesztésére, hogy az kellő időre rendelkezésre álljon.

Egyben legyen szabad megjegyeznem azt, hogy dr. Szelényi Odón /II. Kapy utca 4./ aki a minden elismerésre méltó magyar jelentést írta, semmiféle honoráriumban nem részesült, sőt a szerkesztőség idegessége következtében dolgozatát háromszor is le kellett gépeltetnie és újra elküldenie, aminek követ-

Könyv
Magyar
tan

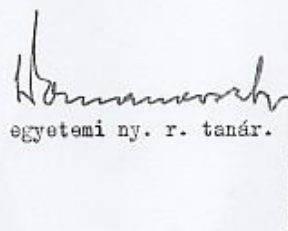
Albert B. Gábor: „Különös súlyt helyezek” (Domanovszky Sándor felterjesztése Klebelsberg Kunónak a magyar történeti tankönyvek szelleméről szerkesztendő memorandum tárgyában)

keztében méltányosnak tartanám, ha Nagyméltóságod részére 50 pengő tiszteletdíjat méltóztatnék utalványozni.

Kérem Nagyméltóságodat arra is, méltóztatassék elhatározásával csekélységemet is értesíteni, hogy a szerkesztendő memorandum tárgyában a kijelölendő urral mielőbb érintkezésbe léphessek.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem nyilvánítását.

Budapest, 1928, október 31.

egyetemi ny. r. tanár.

Albert B. Gábor: „Különös súlyt helyezek” (Domanovszky Sándor felterjesztése Klebelsberg Kunónak a magyar történeti tankönyvek szelleméről szerkesztendő memorandum tárgyában)

Jelen forrásismertetés a „Hagyományos és új források és kutatási helyszínek a neveléstörténet-írásban” címmel, 2009. november 25-én Pécsen az MTA Pécsi Akadémiai Bizottsága Neveléstörténeti Munkabizottsága és a PTE BTK Oktatás és Társadalom Doktori Iskolája által megrendezett tudományos szemináriumon elhangzott előadás szerkesztett és rövidített változata. Az előadás eredeti címe: „Kézirattári források a két világháború közötti nemzetközi tankönyvrevíziós mozgalom hazai vonatkozásainak vizsgálatához”.

JEGYZETEK

1. MTAKK Ms 4519/61.
2. MTAKK Ms 4519/56.
3. A forráskritika szempontrendszeréhez ld. KÉRI Katalin, 2001, 64-68.
4. ld. F. DÁRDAI Ágnes, 2006. 9.
5. OLAY Ferenc, 1933.
6. OLAY Ferenc, 1933; DEZSŐ Lipót, 1928; NAGY Iván, 1937; TAS József, 1928; PECHÁNY Adolf, 1929.
7. Új Magyar Életrajzi Lexikon V. Főszerk.: MARKÓ László, 2004. 212.
8. Új Magyar Életrajzi Lexikon IV. Főszerk.: MARKÓ László, 2002. 387.
9. Új Magyar Életrajzi Lexikon III. Főszerk.: MARKÓ László, 2002. 375.
10. ld. Országos Közoktatási Tanács korabeli iratanyagait, OPKM

IRODALOM

DEZSŐ Lipót (1928): *Külföldi furcsaságok Magyarországról. Mit tanítanak rólunk a külföldi iskolákban?* Szombathely, Dunántúli Nyomdavidálat Rt.

F. DÁRDAI Ágnes (2006): Tankönyvek a társadalmi-politikai érdekek keretében. 8-41. In.: *Történelmi megismerés-történelmi gondolkodás*. II. kötet. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara és a Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozatának kiadványa. Budapest.

KÉRI Katalin (2001): *Bevezetés a neveléstörténeti kutatások módszereibe*. Műszaki Kiadó, Budapest.

LA REFORMA DE LOS MANUALES ESCOLARES Y DEL MATERIAL DE ENSEÑANZA COMO PONERLOS AL SERVICIO DE LA COMPRESION INTERNACIONAL

Albert B. Gábor: „Különös súlyt helyezek” (Domanovszky Sándor felterjesztése Klebelsberg Kunónak a magyar történeti tankönyvek szelleméről szerkesztendő memorandum tárgyában)

U N E S C O *Acabose de imprimir el 30 de junio de 1951 en la imprenta Lahure, París por la Organización de las Naciones Unidas para la Educación la Ciencia y la Cultura, 19, avenue Kléber, París Unesco. Publicación 992 (<http://unesdoc.unesco.org/images/0006/000630/063011so.pdf>)*

L. Handbook for the improvement of textbook and teaching materials. (1949). UNESCO, Paris.

NAGY Iván (1937): A tankönyvek nemzetközi revíziója. *Néptanítók Lapja és Népművelési Tájékoztató*. 1937. október 1.

OLAY Ferenc (1933): *Magyarország a külföldi tankönyvekben. Adalékok a tankönyvek nemzetközi revíziójához*. Magyar Nemzeti Szövetség, Budapest. 102.

PECHÁNY Adolf (1929): *Mit tanítanak a felvidéki iskolákban?* Budapest, Magyar Nemzeti Szövetség.

TAS József (1928): Mit tanítanak Magyarországról a külföld iskoláiban? *Magyar Paedagogia*. XXVIII. évf. 1-2. szám. 143-154.

Új Magyar Életrajzi Lexikon. III. (2002): Főszerk.: MARKÓ László, Budapest, Magyar Könyvklub.

Új Magyar Életrajzi Lexikon. IV. (2002): Főszerk.: MARKÓ László, Budapest, Magyar Könyvklub.

Új Magyar Életrajzi Lexikon. V. (2004): Főszerk.: MARKÓ László, Budapest, Magyar Könyvklub.